

ЕКОНОМІЧНІ МЕХАНІЗМИ УПРАВЛІННЯ КЛІМАТИЧНИМИ ЗМІНАМИ В УКРАЇНІ

Сотник І.М., доктор економічних наук, професор, професор кафедри економіки та бізнес-адміністрування

Сумський державний університет (м. Суми)

Мазін Ю.О., кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та бізнес-адміністрування

Сумський державний університет (м. Суми)

Большунов М.О., студент

Сумський державний університет (м. Суми)

Імплементация «зеленого» курсу в економіці України нерозривно пов'язана з виконанням нашою державою взятих на себе міжнародних зобов'язань у сфері охорони навколишнього природного середовища і, зокрема, регулювання кліматичних змін. З одного боку, необхідність дотримання міжнародних домовленостей створює певні екологічні обмеження для економічного розвитку країни, з іншого – надає унікальні можливості для отримання додаткових прибутків від таких угод. Так, Україна є Стороною Кіотського протоколу (КП) і одержує певні вигоди зі свого положення країни з перехідною економікою. Вона має можливості застосовувати економічні механізми реалізації КП і отримувати, таким чином, значні кошти, що можуть бути використані на структурну перебудову національної економіки, підвищення рівня її енерго- та ресурсоефективності. У зв'язку з цим, питання ефективного застосування Україною економічних механізмів управління кліматичними змінами сьогодні є надзвичайно актуальними.

Серед механізмів гнучкості КП наша держава реалізує своє право, насамперед, на міжнародну торгівлю квотами та спільне впровадження (СВ). Потенціал України як продавця квот базується на економічній кризі 1990-х років, що призвела до падіння виробництва і, відповідно, обсягу викидів парникових газів (ПГ). Дотепер обсяг викидів ПГ у нашій країні майже вдвічі нижчий проти рівня 1990 року, який взятий за точку відліку.

У 1997 році у процесі важкого узгодження положень КП були визначені «м'які» кількісні зобов'язання України – протягом періоду 2008–2012 рр. не перевищити п'ятикратний обсяг викидів ПГ 1990 (базового) року. Це дозволило країні отримати значний надлишок квот, який в умовах, що склалися, має вартісне вираження і може бути спрямований на модернізацію економіки. Справа в тому, що Україна може здійснювати заходи зі скорочення викидів ПГ за рахунок менших витрат порівняно з країнами Європейського Союзу, Канадою або Японією. За оцінками фахівців, питома вартість скорочення викидів ПГ у цих державах коливається від 50 до 500 дол. США за 1 т CO₂, тоді як в Україні – лише 5-20 дол. США [1].

Надлишок квот є наслідком не лише «м'яких» кількісних зобов'язань, визначених КП, але й формується за рахунок щорічного скорочення емісії парникових газів (ПГ). Дані про викиди ПГ в Україні подані у табл. 1.

Таблиця 1 – Викиди ПГ в Україні у 2005-2010 рр., млн т

Газ	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Вуглекислий газ	324,6	341,1	341,8	326,3	275,9	292,2
Метан	77,0	77,1	74,0	74,2	68,8	70,7
Оксид азоту	26,7	27,3	28,0	30,3	27,7	29,5
Гідрофторвуглеводні	0,12	0,10	0,13	0,15	0,05	0,02
Перфторвуглевод	0,23	0,25	0,35	0,41	0,43	0,46
Фторид сірки	0,001808	0,002620	0,003764	0,005659	0,008312	0,011245
Всього	428,6	445,8	444,2	431,2	372,8	392,8

Аналізуючи поетапно дії України в 2008-2012 рр., зазначимо, що держава планувала продати за перший кредитний період КП (2008-2012 рр.) від 1,0 до 1,2 млрд одиниць установленної кількості (ОУК, 1 ОУК = 1 т CO₂). На кінець 2009 року вдалося продати лише 47 млн ОУК або менше 5% від кількості, на яку розраховували у 2007 році. Щодо зелених інвестицій, то Україна залучила на той час близько 470 млн євро. Отже, країна менш, ніж на 5% виконала свої початкові оптимістичні плани щодо залучення екологічних інвестицій і спрямувала на фінансування протягом 2010-2011 років близько 165 млн грн (16 млн євро) або менше 4% від залучених коштів [2; 3].

Враховуючи невтішні результати застосування економічних механізмів КП за перший кредитний період, для України пріоритетним завданням сьогодення є створення національного вуглецевого ринку та наступне його об'єднання із світовою, зокрема європейською, системою торгівлі викидами. Задля ефективної реалізації механізмів КП Україна повинна не лише пасивно чекати покупців квот, а й активно запроваджувати проекти, що дадуть реальну можливість скорочення викидів вуглекислого газу. Необхідність імплементації енерго- та ресурсозберігаючих заходів, наслідком яких є скорочення викидів ПГ, посилюється через невдоволення світової спільноти напрямками фактичного використання нашою державою коштів, що надходять від продажу квот. Багато з них, на думку міжнародних експертів, пов'язані з корупційними схемами. Реалізація ж механізмів спільного впровадження проектів з енерго- та ресурсозбереження дозволить більш раціонально та цілеспрямовано використовувати наявні кошти, отримуючи реальне скорочення викидів ПГ.

На відміну від торгівлі квотами, де продавцем є Україна як держава, у механізмі СВ продавцями є вітчизняні суб'єкти господарювання. Починаючи з 2006 року, коли фактично почалося формування в Україні правового поля з цього питання, Україна суттєво просунулась уперед у його імплементації: прийнято законодавчо-нормативну базу; розроблено та впроваджено сотні інвестиційних проектів (табл. 2). Слід відзначити, що із наближенням кінцевої дати першого періоду КП у 2011 році значно активізувався процес погодження проектів СВ та введення в обіг вуглецевих одиниць. Станом на 1 січня 2012 року у світі було введено в обіг близько 108 млн одиниць скорочень викидів (ОСВ), 58% з яких – введено в обіг Україною.

Державне агентство екологічних інвестицій України оцінює суму інвестицій, отриманих українськими підприємствами від іноземних інвесто-

рів за введені в обіг та передані ОУК та ОСВ, у 600 млн. євро. При цьому переважні обсяги інвестицій спрямовуються в енерго- та ресурсозберігаючі проекти у металургії (38,96%), на зменшення викидів у сфері газопостачання (23,96%) і в мережах розподілу електроенергії (9,55%), енергозбереження в системах тепlopостачання (8,05%). Найбільше проектів спільного впровадження реалізується в Донецькій, Луганській, Запорізькій, Дніпропетровській та Одеській областях [4].

Таблиця 2 – Динаміка реалізації проектів спільного впровадження в Україні (складено за даними [4])

Показник	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Кількість виданих листів-підтримки	30	33	34	45	41	59
Кількість виданих листів-схвалення	5	7	9	10	31	53
Кількість затверджених проектів СВ	-	-	7	8	25	49
Кількість введених в обіг ОСВ, млн ОСВ	-	-	-	3,2	11,3	48,3

Всього станом на 01.01.2012 р. Державним агентством екологічних інвестицій України схвалено 987 проектів цільових екологічних (зелених) інвестицій у 23 регіонах України. Загальна сума 987 схвалених проектів склала 3,7 млрд грн, а очікувані щорічні скорочення викидів ПГ – 247 тис. ОСВ. Серед цих проектів – 933 проекти з теплосанації об'єктів соціальної сфери (утеплення фасадів та дахів, заміна вікон та дверей) на суму 2 млрд грн, 46 проектів по заміні котлів з переходом на альтернативні види палива в закладах освіти та охорони здоров'я [3].

Відповідно до рішень 18-ої конференції Рамкової конвенції ООН про зміну клімату у грудні 2012 року щодо встановлення нового періоду дії КП, Україна взяла на себе зобов'язання зі скорочення викидів ПГ ще на 20% порівняно з 1990 роком (попередні зобов'язання становили 24%). Це буде не складно виконати, адже у 1990 році держава емітувала близько 980 млн т ПГ, тоді як у 2011 році – лише 400 млн т. Крім того, за перший період країна має невикористані квоти в обсязі 1,25 млрд т ринковою вартістю у 10-12 млрд дол. США і зацікавлена у їх найшвидшому продажі.

Водночас, за оцінками фахівців, початок другого етапу ознаменувався зниженням прибутковості реалізації проектів спільного впровадження в країні. По-перше, це пов'язано з неможливістю швидкої конвертації ОУК в ОСВ (слід очікувати мінімум 1 рік через початок нового етапу), необхідністю ратифікації нових угод, що суттєво подовжує термін реалізації проектів, а, по-друге, зі зниженням ціни ОСВ, яка впала до 0,1-0,15 євро і не покриває навіть операційних витрат. Ці обставини обумовлюють певне «заморожування» бізнес-проектів на наступні 2-3 роки [5].

Поряд з цим, потенціал енерго- і ресурсозбереження української економіки, а, отже, і скорочення викидів ПГ, залишається значним. За прогнозами [6] у 2020 році скорочення викидів ПГ основними галузями національної економіки має скласти не менше 120 млн т ОСВ (табл. 3). Для реалізації зазначеного потенціалу необхідно вирішити низку проблем, які сьо-

годні перешкоджають ефективному застосуванню економічних механізмів управління кліматичними змінами у нашій державі:

Таблиця 3 – Потенціал скорочення викидів ПГ від реалізації політики і заходів в окремих секторах економіки України [6]

Сектор економіки	Оцінка потенціалу скорочення викидів від впровадження, млн т ОСВ			
	заходів		додаткових заходів	
	2015	2020	2015	2020
Енергетика	37,8	86,1	13,7	28,4
Транспорт	3,9	8,9	1,8	4,8
Промисловість	18,6	20,3	4,9	6,3
Житлово-комунальне господарство (сектор відходів)	0,7	1,1	0,5	0,7
Сільське господарство	1,2	2,7	3,4	6,2

- відновлення довіри до України реальних і потенційних покупців надлишкових квот на викиди ПГ шляхом забезпечення дотримання укладених угод, цільового використання і прозорого розподілу отриманих коштів;
- становлення дієвої системи моніторингу, звітності та перевірки викидів ПГ на об'єктах, що отримують кошти за механізмами КП;
- формування системи державних та регіональних пріоритетів і прозорих процедур щодо відбору, розгляду, перевірки та затвердження енерго- і ресурсозберігаючих проектів для фінансування за механізмами КП;
- уточнення вимог до проектно-технічної технічної документації, процедур її детермінації та верифікації скорочень викидів;
- виключення можливостей реалізації проектів, що призводять до зменшення національної квоти без досягнення відповідних скорочень викидів за такими проектами;
- вдосконалення вітчизняної нормативно-законодавчої та інституційної бази щодо практичного застосування економічних механізмів КП на рівні окремих секторів економіки, регіонів, місцевих громад та ін.

Література:

- 1.Столяренко Т.В. Усиление экономических механизмов Киотского протокола в решении проблем изменения климата [Электронный ресурс] / Т.В. Столяренко, 2007. – Режим доступа: <http://pro.vo.uz/publ/1-1-0-8>.
- 2.Протидія глобальній зміні клімату в контексті Киотських домовленостей: український вимір / С.Л. Орленко, Я.А. Жаліло, І.В. Трофимова [та ін.].– К.: НІСД, 2010.– 48с.
- 3.В 2011 році завершено 37 проектів в рамках схеми зелених інвестицій [Електронний ресурс] // Зелена хвиля. – 2012. – 26 січня. – Режим доступу: <http://ecoclubua.com/2012/01/v-2011-rotsi-zaversheno-37-proektiv-szi>.
- 4.Проекти спільного впровадження – Україна залишається лідером з випуску одиниць скорочень викидів [Електронний ресурс] // Зелена хвиля. – 2012. – 26 січня. – Режим доступу: <http://ecoclubua.com/2012/01/proekty-spilnoho-vprovadzheniya-ukrajina-2011>.
- 5.Трудности протокола [Электронный ресурс] // Энергетический сервис. – 2013. – № 2. – Режим доступа: http://esco-ecosys.narod.ru/esco/2013_2/art14.html.
- 6.Третье, Четвертое и Пятое Национальные сообщения Украины по вопросам изменения климата. – К., 2009. – 366 с.